

Ruina w dolinie Niewodnicy

Dwór w Niewodnicy Nargilewskiej. Stan z 2008 roku. Fot. M. Grassmann.

Na południe od granic Białegostoku, nad małą uroczą rzeczką Niewodnicą znajdują się pozostałości majątku, zwanego Niewodnicą Nargilewską. Dwór usytuowano za wsią, na kolonii, na niedużym pagórku. Dziś o jego dawnej świetności dowodzą tylko piękne kolebkowe piwnice, pozostałości ostrołukowej stolarki i fragmenty murów. Krzewy zdają się wdzierać i pochłaniać resztki dworu. Dawny ogród traci swój kształt, zarasta nowym drzewostanem, mała rzeczka Niewodnica co roku wylewa swe wody, łączy się z dworskimi stawami, tworząc malownicze rozlewiska. Wejścia do dworu symbolicznie strzeże jeszcze zardzewiała kłódka.

Jedna z wielu

W XVI wieku, wzdłuż biegu rzeczki Niewodnicy, w wyniku nadań królewskich, powstał ciąg siedzib dworskich. Każdy z dworów zwał się Niewodnicą, zaś drugi człon nazwy pochodził najczęściej od nazwiska właściciela. Należały do nich m.in.: Niewolnica Skrybicka czyli Bogdaniec, Nargilewska, Brzoszczyńska, Lewicka, Kopląńska, Brończańska, Korycka, Kościelna. Siedziba dworska w Niewolnicy Nargilewskiej należała pierwotnie do Macieja Chłoniewskiego, po którym

odziedziczyła ją jego córka, zamężna z dziedzicem pobliskiej Niewodnicy Brzoszczyńskiej – Stanisławem Brzoską. Do XVIII wieku majątek bardzo często zmieniał właścicieli. Wzmiankowani byli: Tomasz Brzosko, Tomasz Makowski, Balcer Łazewski, Felicjan Brzozowski, Achilles Mokrzecki, Kobylińscy, Misiewiczowie.

Barokowa kompozycja

Największe zmiany w wyglądzie siedziby zaszły w XVIII wieku, kiedy Niewodnica należała do Ludwika Kruszewskiego, starosty wasilkowskiego, chorążego ziemi bielskiej i jego żony Anieli z Ossolińskich. Przekształceniu uległ park. Zastosowano barokowy układ kompozycji kwaterowej, w skład którego weszły stawy, sztucznie uformowany centralny taras, na którym stały zabudowania otaczające dziedziniec. Z drewnianego dworu roztaczał się daleki widok na dolinę rzeczki Niewodnicy. Obok ogrodów, nad rzeką, ulokowano młyn. Na początku XIX wieku majątek był zagrożony konfiskatą z powodu udziału Ignacego Kruszewskiego, syna Ludwika, w kampanii napoleońskiej. Nie doszło jednak do tego. W latach 20 tych XIX wieku kolejną właścicielką dworu zostali córka Ludwika – Marianna i jej mąż Piotr Uziębło. W 1852 roku Marianna i Piotr Uziębło odsprzedali majątek hrabiemu Wiktorowi Waclawowi Starzeńskiemu, marszałkowi szlachty guberni grodzieńskiej i wszedł on w skład jego dóbr strabelskich. Po powstaniu styczniowym Niewodnica została skonfiskowana, a w roku 1872 nadano ją księżnej Aleksandrze Oboleńskiej. Po niej dwór przeszedł w ręce Dymitra Wojekowa, ten zaś w 1890 roku sprzedał go Barbarze Puchalskiej.

Nowy dwór

W końcu XIX i na początku XX wieku Niewodnica Nargilewska przeszła gruntowną zmianę. W 1906 roku nowa właścicielka, w miejscu starego, drewnianego dworu, wzniosła nowy, murowany, w stylu neogotyckim. Na bazie barokowych podziałów parku, wprowadzono kompozycję w duchu krajobrazowym. Dokonano nowych nasadzeń przy kolistym podjeździe, stawach. Wschodnią część siedziby zajmował sad, którego resztki możemy do dziś oglądać.

Bez przyszłości

W 1912 roku Barbara Puchalska sprzedała majątek za pośrednictwem Banku Rolnego dwunastu rolnikom spod Bielska Podlaskiego. Pierwotnie planowano umieścić we dworze szkołę. Nie doszło to do skutku. Dwór przez kolejne lata zamieszkiwany był przez rolników, którzy nie wykonywali jednak niezbędnych remontów, co skutkowało coraz gorszym stanem zachowania budynku. Od końca lat siedemdziesiątych we dworze nikt nie mieszka. W bardzo bliskiej odległości znajdują się domy mieszkalne, które zakłócają dawną formę kompozycji. Z neogotyckiego dworu pozostała ruina. Na początku obecnego stulecia istniały plany pozyskania dworu przez jedną z białostockich organizacji i odbudowania go na cele społeczno kulturalne. Jednak bardzo skomplikowana sytuacja prawna majątku posiadającego kilku spadkobierców zniweczyła projekt.

Magdalena Grassmann

Autorka jest historykiem. Pracuje w Bibliotece Głównej AMB.